

SCENARIUSZ POCHODZI Z PUBLIKACJI
"EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH HISTORII
W GIMNAZJUM" WYDANEJ PRZEZ
CENTRUM EDUKACJI OBYWATELSKIEJ W 2015 ROKU
W RAMACH PROJEKTU "W ŚWIAT Z KLASĄ"
AKTUALIZACJA W RAMACH PROJEKTU
"ŚCIEŻKI DO CELÓW" W 2019 ROKU

KOLONIALIZM XIX-WIECZNY Z PERSPEKTYWY KOLONIZOWANYCH I KOLONIZUJĄCYCH

Zajęcia pozwolą uczniom i uczennicom poznać problem kolonializmu w XIX wieku z różnych perspektyw i punktów widzenia uczestników oraz uczestniczek tego procesu historycznego. Młodzież dowie się, w jaki sposób kolonializm determinował losy całych pokoleń z różnych części świata.

Zagadnienia:

- Migracje
- Władza polityczna, demokracja i prawa człowieka
- Konsumpcja i produkcja
- Żywność i rolnictwo
- Globalny rynek i handel międzynarodowy
- Zasoby naturalne
- Ubóstwo

Czas trwania:

- 45 minut

Pytanie kluczowe:

- Jak kolonializm wpływał na losy kolonizatorów i kolonizowanych?

Cele zajęć:

- Wyjaśnisz pojęcia:

ekspansja kolonialna, metropolia, protektorat, półkolonia, dominium.

- Wskażesz przyczyny i skutki kolonializmu w XIX wieku.
- Wymienisz i zlokalizujesz na mapie imperia kolonialne i ich posiadłości.
- Poznasz wpływ kolonializmu na osobiste losy kolonizatorów i kolonizowanych.

Podstawa programowa dla szkoły podstawowej:

- Klasa VII:
I.1,4,5, II.2,4,5, III.1,2,3,4 XXIII.3

Metody:

- Wykład, pogadanka
- Gra dydaktyczna: Krok

w przód, krok w tył

- Pokaz, prezentacja multimedialna

Formy pracy:

- Praca zbiorowa jednolita
- Praca zbiorowa indywidualna
- Praca w grupach

Środki dydaktyczne**i materiały:**

- Załączniki
- Atlasy historyczne
- Kartki papieru
- Mapa ścienna „Mocarstwa kolonialne w XIX wieku”
- Opcjonalnie: komputer i rzutnik

Cele Zrównoważonego**Rozwoju:**

- 10 Mniej nierówności

MIN

Wprowadzenie

5

0

5

Praca właściwa

12

7

20

8

35

15

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Zapisz na tablicy kluczowe pojęcia: „posiadłość kolonialna” oraz „rewolucja przemysłowa”. Poproś, aby młodzież wyjaśniła: czym były kolonie, dlaczego i jak doszło do ich powstania oraz jakie skutki przyniosła rewolucja przemysłowa. Wyjaśnij młodzieży, że w trakcie zajęć będzie poszerzać swoją wiedzę na temat kolonializmu i ściśle powiązanego z nim rozwoju przemysłu. Będzie też szukała odpowiedzi na pytanie: Jak kolonializm wpływał na losy kolonizatorów i kolonizowanych?
2. Podziel klasę na 4-5-osobowe zespoły, rozdaj im kartki z naniesionymi słowami: masowość, fabryka, nowe gałęzie przemysłowe, węgiel kamienny, żelazo, rudy żelaza, hutnictwo, handel, zysk, transport, przyspieszenie, rozwój, zbyt, zasoby naturalne, siła robocza, a następnie poproś, aby w oparciu o nie sformułowały w punktach główne przyczyny ekspansji kolonialnej w XIX wieku. Poproś o zaprezentowanie efektów pracy grup i dokonaj ewentualnych korekt, odwołując się do wypowiedzi uczniów i uczennic oraz uwzględniając: dostęp do surowców naturalnych i taniej siły roboczej, zapewnienie rynków zbytu dla własnej produkcji, możliwość znalezienia dobrej pracy (realizacji kariery zawodowej) przez Europejczyków i Europejki itp.
3. Poproś uczniów i uczennice, aby w oparciu o atlasy historyczne bądź mapki zamieszczone w podręcznikach stworzyli w swoich zeszytach tabelę zawierającą nazwy największych mocarstw kolonialnych oraz ich posiadłości z zaznaczeniem kontynentu. Wybierz osoby, które zaprezentują efekty swojej pracy. Poinformuj, iż posiadłości kolonialne różniły się pod względem statusu politycznego, podaj informacje nt. protektoratów, półkolonii oraz dominiów.

Te przyczyny jednoznacznie wskazują, dlaczego kolonializm w II połowie XIX wieku nabrał takiej intensywności i osiągnął tak wielkie rozmiary. Mocarstwa polityczne tego okresu pragnęły maksymalizować zyski. Dawały szansę pomnażania majątku własnym elitom. Przenosiły potencjalne własne problemy wewnętrzne w miejsca, które nie mogły się bronić i chronić własnego stanu posiadania.
4. Wyjaśnij, że aby poznać wpływ kolonializmu na losy osobiste ludzi i całych społeczeństw, przeniesiecie się do XIX-wiecznej Namibii, czyli Niemieckiej Afryki Południowo-Zachodniej (Możesz poprosić młodzież o odszukanie tej kolonii na mapie w atlasie bądź podręczniku). Pomoże w tym gra dydaktyczna Krok w przód, krok w tył.

Zasady gry: każdy uczeń i uczennica losuje po jednej wyciętej kartce z rolą oddającą rzeczywistość kolonialną (załącznik nr 1; np. kolonizator, członek plemienia tubylczego, planator itp.). Wszyscy ustawiają się na jednej linii i nie pokazują sobie ról, które wylosowali. Następnie odczytujesz kolejne stwierdzenia (załącznik nr 2); jeśli odpowiedź danej osoby jest twierdząca, wówczas robi krok do przodu, jeśli natomiast odpowiedź jest przeczącą, to zostaje na swoim miejscu. Gdy stwierdzenia się wyczerpią, wówczas jest koniec gry, a Ty podesz do tych osób, które doszły najdalej, i zapytaj ich, jaką rolę wylosowały i jakie miało to znaczenie w przebiegu gry – dlaczego zaszyły tak daleko, co dała im kolonizacja. Następnie podesz do osób, które pozostały z tyłu, i zadaj im analogiczne pytania – jaką rolę wylosowały i jakie miało to znaczenie w przebiegu gry – dlaczego nie zaszyły tak daleko, jakie skutki kolonizacji odczuły? Pamiętaj o tym, aby omówić z młodzieżą wnioski płynące z gry, a także by „odczarować” ją z ról, które wylosowała. Jednym ze sposobów na wyjście z roli jest zgniecenie i wyrzucenie do kosza wylosowanej kartki z tą rolą. Można również poprosić, aby każdy po kolei na głos wypowiedział swoje imię.

- 5.** Przedstaw fragment prezentacji multimedialnej przygotowanej przez Fundację Centrum CSR pt. „Raport – brudny zysk. Jak korporacje, banki i fundusze inwestycyjne czerpią zyski z łamania praw człowieka” (slajdy 6-11). Prezentowany fragment dotyczy neokolonializmu w Mozambiku, gdzie korporacje globalne eksploatują surowce naturalne. Fragment raportu poparty danymi z regionu pokazuje kontynuację kolonializmu w XXI wieku w postaci neokolonialnej.

Link do prezentacji:

<http://bit.ly/BrudnyZyskPrasa>

Materiał przedstawiony w prezentacji bezpośrednio koreluje z treścią ćwiczenia Krok w przód, krok w tył. Odwołuje się do przykładu Mozambiku, również położonego w południowej części Afryki, i będącego kolonią w XIX wieku. Współczesne losy tego kraju wskazują, że sytuacja społeczeństw postkolonialnych wciąż bywa trudna i stąd ukuto pojęcie „neokolonializmu”, gdzie państwa – najczęściej globalnego Południa – w dalszym ciągu są eksploatowane przez obce i silniejsze państwa – najczęściej globalnej Północy.

Przygotowanie argumentów do omówienia prezentacji "Brudny zysk" oraz szczegółowe informacje znajdziesz w pełnej wersji Raportu: <http://bit.ly/BrudnyZyskRaport>

PRACA DOMOWA:

- 1.** Przypomnij pytanie kluczowe zajęć i poproś, aby uczennice i uczniowie odpowiedzi na nie pisemnie, odwołując się także do współczesności: Jak kolonializm wpływał i wpływa na losy kolonizatorów i kolonizowanych?

Źródła:

„Raport – brudny zysk. Jak korporacje, banki i fundusze inwestycyjne czerpią zyski z łamania praw człowieka” (prezentacja multimedialna 16.10.2013), Centrum CSR:

<http://bit.ly/BrudnyZyskPrasa/> (slajdy 6-11).

Marek Czapliński, „Biurokracja Niemieckiego Imperium Kolonialnego”, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego: Seria A [Ossolineum], t. 234, 1985.

"Raport-brudny zysk. Jak korporacje, banki i fundusze inwestycyjne czerpią zyski z łamania praw człowieka"-pełna wersja: <http://bit.ly/BrudnyZyskRaport>

Polecane materiały:

Katarzyna Dzieciołowska, Marta Jackowska-Uwadizu, scenariusz lekcji „Czy niepodległość ma granice?” na zajęcia historii i WOS do filmu "Jeszcze dzień życia", w: "Zawód reporter. Materiały pomocnicze dla nauczycieli.", Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018: <http://bit.ly/ZawodReporter>

Sven Lindqvist, "Wytępić całe to bydło", Wydawnictwo WAB, 2009

Sven Lindqvist, "Terra nullius. Podróż przez ziemię niczyją", Wydawnictwo WAB, 2012

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Role do gry Krok w przód, krok w tył

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Stwierdzenia do gry Krok w przód, krok w tył

ROLE DO GRY

KROK W PRZÓD, KROK W TYŁ

Plantator: Moja plantacja liczy kilka tysięcy hektarów. Pracuje u mnie wielu robotników rolnych. Administracja kolonialna wspiera mnie w każdym przedsięwzięciu. Ja i moi przyjaciele mamy duży wpływ na działania urzędników. Zarząd kolonii ustala z nami przepisy dotyczące zatrudniania lokalnych mieszkańców, wysokości płac i warunków zatrudniania. Pracownicy zarzucają nam pazerność i brak jakichkolwiek skrupułów, ale przecież nie pracujemy tylko dla siebie; pracujemy także dla ojczyzny. Produkty uprawiane na naszej plantacji dostarczamy do metropolii, dzięki czemu jej mieszkańcy mogą korzystać z tanich produktów. Najwyższe władze kolonialne cenią i wspierają naszą pracę, gdyż tylko dzięki nam kolonie przynoszą dobrobyt metropolii. Dzięki naszej pracy mamy piękny dom, bezpieczeństwo materialne i wykształcone dzieci.

Misjonarz: Jest wielu misjonarzy w Afryce, są misje angielskie, francuskie i niemieckie. Nasza praca służy Bogu i ludziom. Uczymy mieszkańców i mieszkanki pożytecznych rzeczy. Kształcimy rzemieślników, rolników uczymy języka niemieckiego, angielskiego lub francuskiego. Uczymy mieszkańców Afryki naszej kultury. Przygotowujemy do życia w dobrze rządzonej i zorganizowanej krainie. Chrześcijaństwo to wiara i pokora; władze lokalne często wykorzystują te przymioty do podporządkowania sobie miejscowej ludności. Władze kolonialne wspierają naszą działalność i czerpią z niej korzyści, ponieważ ułatwia im budowanie kolonialnej administracji. Często występujemy w obronie lokalnej ludności i bronimy ją przed wyzyskiem plantatorów i bezduszną urzędniczą. Nasze skargi docierają nawet do metropolii, ale bywa, że jesteśmy bezradni.

Kupiec: Kolonie to rynki zbytu i źródło surowców oraz produktów rolnych. My, kupcy, spajamy metropolię i jej obszary zamorskie. Dzięki naszym działaniom metropolia odczuwa dobrodziejstwo posiadania kolonii. Naszym celem jest przejęcie całego rynku kolonialnego, na drodze do tego celu stoją nam lokalni kupcy. Wyeliminujemy ich. Cieszymy się, że władze państwowe oraz wojsko robią wszystko, aby ułatwić nam handel. Jesteśmy posądzeni o zachłanność, pazerność, bezwzględność w dążeniu do zysku, ale przecież nasz sukces oznacza sukces całego naszego państwa.

Urzędnik kolonialny: Nie jestem arystokratą, moja rodzina jest średnio sytuowana pod względem majątkowym. Zdobyłem wykształcenie, które teraz chciałbym jak najlepiej spożytkować z korzyścią dla siebie i mojej rodziny. Rząd metropolii zachęca do wyjazdów do krajów zamorskich. Praca w koloniach daje atrakcyjne możliwości: kilkukrotnie wyższa pensja, rok pracy liczy się podwójnie do stażu pracy, prawo do dożywotniej emerytury uzyskuje się po 12 latach pracy. Otrzymuje się darmowe mieszkanie i wiele innych świadczeń – np. darmowe przejazdy koleją żelazną. Jest to bardzo atrakcyjna oferta i szansa dla mnie. Planuję założyć rodzinę. Taka praca pozwoli zabezpieczyć jej byt, zapewni jej zadawalający standard życia oraz ułatwi mi też w przyszłości edukację moich dzieci.

Pracownik plantacji: Jestem Afrykaninem, członkiem plemienia Owambo. Życie w naszym plemienu nie jest łatwe, ale wspólnie pokonujemy trudy codzienności. Pracujemy, zaspokajając bieżące potrzeby. Do naszej ziemi dotarł biały człowiek. Wbrew naszej woli zmienia się nasze otoczenie. Administracja białych zmusza członków naszego plemienia do pracy na ich rzecz. Są to różne zajęcia: praca na plantacjach, przede wszystkim bawełny, ale także przy budowie kolei żelaznej i dróg bitych. Nie otrzymujemy wynagrodzenia, pracujemy od rana do wieczora za marne wyżywienie. Uprawiamy własne pola, z których plony zabierają nam biali ludzie, płacąc za nie część ich wartości. Nie jesteśmy już panami własnej ziemi. Jesteśmy spychani do rezerwatów, a pozostała część ziemi zajmują biali.

Wódz plemienia Owambo: Sytuacja naszego plemienia jest bardzo trudna, podobny pogląd mają inni wodzowie naszego plemienia. Straciliśmy naszą ziemię. Biali żądają od nas wysyłania naszych współplemieńców do prac na plantacjach i innych zajęć. Dochodzi do tego, że wojsko siłą zabiera robotników do pracy. Buntujemy się, wszczynamy powstania. Płacimy daninę krwi, aby przetrwać. Nie jestem pewny, czy nam się to uda. Kiedyś byłem w stanie zapewnić dobre życie mojemu ludowi, teraz nie jestem w stanie obronić go przed napływem białych ludzi.

Chłopiec z plemienia Owambo: Należę do plemienia Owambo, mam 15 lat. Przeraża mnie otaczająca rzeczywistość. Biali ludzie panoszą się na naszej ziemi. Rządzą, uprawiają ziemię, handlują. Są ładnie ubrani, mieszkają w ładnych domach, umieją czytać i pisać. Wywyższają się, uważają się za lepszych. Chodzę do szkoły misyjnej, ale po jej skończeniu nie mogę zostać nauczycielem ani lekarzem. Niestety ze względu na kolor skóry jest to niemożliwe. Przeznaczeni jesteśmy jedynie do wykonywania zawodów praktycznych, rzemieślniczych i prac robotniczych. Uczą nas posłuszeństwa, punktualności, sumienności, poczucia obowiązku, abyśmy byli dobrymi poddanymi. Praca w administracji, dająca i lepsze zarobki, i prestiż, jest dla nas nieosiągalna, możemy pełnić najniższe funkcje. We własnym kraju możemy być jedynie człowiekiem drugiej kategorii.

STWIERDZENIA DO GRY KROK W PRZÓD, KROK W TYŁ

- ▶ Mam perspektywę rozwoju kariery zawodowej.
- ▶ Mam dużą szansę na dobre zarobki.
- ▶ Mam szansę na zapewnienie bytu sobie i mojej rodzinie.
- ▶ Działalność, którą prowadzę, ma szansę na rozwój i zwielokrotnienie dochodów.
- ▶ Jestem szanowana/y, a moja praca doceniana.
- ▶ Państwo wspiera moje działania.
- ▶ Muszę codziennie walczyć o byt i utrzymanie.
- ▶ Mogłem/mogłam bez przeszkód zdobyć dobre wykształcenie.
- ▶ Wiodę dostatnie życie.
- ▶ Pracuję charytatywnie.
- ▶ Jestem zadowolona/y z otaczającej mnie rzeczywistości i mojej sytuacji życiowej.

Źródło: Treść fabularna ćwiczenia przygotowana na podstawie materiału opisowego i źródłowego zaczerpniętego z pracy Marka Czaplińskiego pt. „Biurokracja Niemieckiego Imperium Kolonialnego”, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego: Seria A [Ossolineum], t. 234, 1985.

Scenariusz pochodzi z publikacji „Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum” wydanej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2015 roku w ramach projektu „W świat z klasą”.

Publikacja dostępna pod adresem: http://bit.ly/WSK_Historia

Aktualizacja w ramach projektu „Ścieżki do Celów” w 2019 roku.

Autor: Krzysztof Szczukiewicz

Aktualizacja: Patrycja Kopcińska, Justyna Zamojda

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Unii Europejskiej.

polska pomoc

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2019. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.